

Статус жінки в суспільстві як дзеркало його цивілізованості

Тетяна Кремешна,

докторант

Міжрегіональної академії управління персоналом,
член координаційної ради
Громадянського парламенту жінок України

Статтю присвячено дослідженню гендерного руху (нового для України соціального явища) як політичного феномена. В основу гендерної ідеології закладено вимогу рівних прав та можливостей чоловіків і жінок в усіх сферах економічного, політичного, соціально-культурного та громадського життя. Політичний аспект гендерного руху – невід’ємна складова державної політики, один з основних факторів забезпечення поступального розвитку країни. Головною політичною характеристикою гендерного руху є його консолідуюче значення для суспільства. Адже суспільство розглядається як органічна взаємодія двох соціальних груп, що складаються з чоловіків і жінок, а гендерна ідеологія – як основа їх конструктивної взаємодії в соціумі. Консолідуючі можливості гендерної ідеології та гендерного руху обумовлюють необхідність політологічного вивчення їх впливу на життя соціуму, а також становлять значний інтерес для політичної практики.

Досвід останніх десятиліть засвідчує, що подальший прогрес нашої молодшої держави, формування громадянського суспільства багато в чому залежать від того, наскільки активно до цих процесів долучиться українське жіноцтво. А це станеться тільки тоді, коли в країні буде забезпечено гендерну рівноправність (гендер – стать людини в суспільному, а не сексуальному прояві), викорінено будь-які форми дискримінації за статтю.

Ця проблема, не є, звичайно, суто українською. Завдання забезпечити гендерну рівноправність гостро ставиться на міжнародному рівні. Так, на Четвертій всесвітній конференції зі становища жінок у Пекіні (1995 рік) було прийнято Платформу дій, яку затвердила П’ята сесія Генеральної Асамблеї Організації Об’єднаних Націй. ООН, а також Рада Європи,

вважають проблему рівноправності жінок та чоловіків невід'ємною складовою проблеми загальних прав людини. Саме ці високі організації прагнуть створити міжнародне правове поле, у якому урядам довелося б дбати про забезпечення рівних прав і можливостей як для чоловіків, так і для жінок. Відтак гендерна ідеологія стає надбанням все ширших кіл світової громадськості, в тому числі й української.

Проте увага – увагою, а до реального гендерного балансу нам в Україні ще далеко. Так, однією з найскладніших економічних проблем країни є фемінізація бідності. Зростання безробіття, зменшення реальної заробітної платні, скорочення прибутків сім'ї важким тягарем лягають на плечі українських жінок. В усіх галузях професійної діяльності жінки отримують близько 70 % від заробітної платні чоловіків за виконання рівноцінної роботи. Не існує у нас ефективної стратегії перекваліфікації, особливо для жінок. Приватна ж система перепідготовки надто дорога і не може гарантувати подальшого працевлаштування. Жінки стають небажаною робочою силою, оскільки працедавці не хочуть обтяжувати себе більшими, порівняно з чоловіками, витратами на забезпечення соціальних гарантій.

У бізнесовій сфері жінок-підприємців небагато, значно менше, ніж чоловіків. Їх доступ до фінансових і матеріальних ресурсів утруднений внаслідок нерівних стартових умов. Найвірогідніший донор робочих місць для жінок – сфера малого бізнесу, але його розвиток гальмують недосконале законодавство, правова та соціальна незахищеність.

Молодь, безперечно, має широкі можливості самостійно обирати свій шлях. Але від вибору до реалізації планів скільки ж підводного каміння чекає на юнаків і дівчат! Відбувається інтенсивний процес стратифікації суспільства, виникають нові соціальні групи, які суттєво впливають на суспільне життя. Нині ми безпосередньо зіткнулися з молодіжним безробіттям, міграцією, проблемами маргіналів, наркоманією, значним зростанням злочинності, виникненням великих груп молоді чоловічої і жіночої статі, які потребують інтенсивної соціальної підтримки. Тому конче необхідно реформувати молодіжну політику держави.

1980 року Україна ратифікувала Конвенцію ООН „Про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок”. Цим на державному рівні підтверджено намір реалізувати на практиці ідеї рівноправності між жінками й чоловіками в усіх сферах економічного, політичного, соціального, культурного, громадського життя країни. Однак рівні права, проголошені в Конституції та інших найважливіших законодавчих актах, постійно і брутально порушуються. Чинна система запобігання дискримінації жінок все ще неефективна. Ніяк не сформується єдина державна політика, спрямована на комплексне розв'язання питань, пов'язаних з дискримінацією жінок.

Однією з найгостріших проблем в Україні є кричуще низький рівень представництва жінок в органах державного управління та в політичних

структурах усіх рівнів. Тим часом ООН рекомендує державам, які підписали Пекінську платформу дій, домагатися рівного представництва чоловіків і жінок у владних структурах, державно-адміністративних установах, здійснювати заходи для суттєвого зростання кількості жінок на всіх державних, урядових та адміністративних посадах.

Труднощі перехідного періоду стають на заваді належного економічного забезпечення відповідних конституційних положень. Насамперед потрібно визнати, що економічні та соціальні негаразди особливо болюче вдарили саме по „жіночій” молоді. Це наочно виявилось у сфері трудових відносин. Молодих жінок удвічі більше, ніж молодих чоловіків, зайнято малокваліфікованою працею, хоча за рівнем освіти жінки чоловіків випереджають.

В освітній сфері належить внести чимало змін до навчальних програм, які мають сьогодні тенденційний в гендерному розумінні характер. Це призводить до закріплення традиційних функцій жінок і чоловіків, виключає для жінок можливість бути рівними партнерами в суспільстві.

Окремої уваги заслуговує роль та місце жінки в суспільстві як одне з одвічних питань нашого буття. Особливо актуальні ці проблеми в трансформаційний період, коли громадянське суспільство лише формується. Ми не повинні забувати, що майже у всі історичні періоди соціальний статус української жінки був високим. Не посідаючи високих державних посад, українка вміла впливати на державну політику, економіку, господарський розвиток країни, народжувала й виховувала міцних здоров'ям і духом громадян, була берегинею роду, а в разі потреби й захисницею рідної землі.

Нині дівчата й молоді жінки, які становлять в Україні 54 % представників своєї вікової категорії, відчувають тягар подвійних проблем – молодіжних і жіночих, зумовлених специфікою соціальних ролей і статусу, особливостями процесів соціалізації. Це засвідчує статистика, аналітичні матеріали.

В умовах гострої демографічної кризи особливого значення набуває проблема здоров'я жінок, яке в останні роки погіршилося за всіма показниками. Через складну економічну ситуацію скорочуються витрати на медичне забезпечення. На недостатньому рівні консультування й доступ до інформації і послуг у галузі охорони репродуктивного та соціального здоров'я, порушується право конфіденційності та таємниці особистого життя. Актуалізується проблема раннього материнства.

Насилля щодо жінок є одним з ключових соціальних механізмів, внаслідок якого жінки опиняються в підлеглому становищі порівняно з чоловіками. Зростання такого насилля є глобальною проблемою. Гостра вона і в Україні. Розробка комплексного, багатодисциплінарного підходу до вирішення важливого завдання – ліквідації насилля в родині і суспільстві є непростю, але вкрай необхідною роботою.

Молоді люди відчують, що їхні права на повноцінну участь у політичному житті країни на регіональному рівні традиційно обмежуються за ознакою віку і статі. Молодь не має можливості самостійно вирішувати основні свої проблеми, якщо враховувати соціальні та культурні умови її життя. Ініціатива молодих людей часто гальмується місцевою бюрократією, якій абсолютно байдужі інтереси молоді. У більшості випадків регіональна молодіжна політика тулиться десь між освітою та соціальною політикою, культурою і спортом.

Україна ратифікувала більшість міжнародних документів у сфері захисту прав людини, однак наша законодавча база ще не повністю відповідає міжнародним стандартам. До того ж залишаються нератифікованими, наприклад, такі важливі документи, як „Декларація про ліквідацію насилля щодо жінок”, деякі конвенції Міжнародної Організації Праці тощо. Повільно створюється національний механізм забезпечення реалізації та контролю за виконанням законодавства щодо захисту прав людини, зокрема жінок.

У зв'язку з цим постає потреба розробки й реалізації державної програми „Жінка”. Вона має відповідати національній стратегії поліпшення становища жінки в Україні, а отже вивести на перший план такі проблеми:

- ³⁵₁₇ жінка в економічній сфері,
- ³⁵₁₇ освіта і професійна підготовка жінок,
- ³⁵₁₇ охорона здоров'я жінок,
- ³⁵₁₇ загальнолюдські права жінок,
- ³⁵₁₇ запобігання насилля щодо жінок,
- ³⁵₁₇ участь жінок у процесі прийняття державних і політичних рішень.

Протиріччя гендерної проблеми в українському контексті полягає в тому, що, з одного боку, формування ринкових відносин, процеси первісного нагромадження капіталу, часткова деіндустріалізація, тимчасова депресія соціальних галузей та формування ринку праці об'єктивно посилюють дискримінацію жінок, обумовлюють виштовхування значної їх частини у сферу домашнього господарства, збільшення жіночого безробіття та реальну можливість перетворення жінок на групу соціального ризику. З іншого боку, все це відбувається на тлі загальноосвітньої тенденції збільшення залучення жінок до економічного життя, політичного управління, підвищення їх соціально-культурної ролі.

З цього випливає основна проблема практичної політики з „жіночого питання”: нейтралізувати негативні наслідки ринкової модернізації щодо соціального становища жінок, аби ці процеси не призвели до появи гендерного конфлікту в суспільстві, гендерної кризи тощо. Необхідно створити національні установи для захисту прав людини (з урахуванням гендерного аспекту). До переліку посадових обов'язків Уповноваженого

Верховної Ради України з прав людини має бути внесена норма щодо здійснення контролю за дотриманням принципу рівноправності жінок і чоловіків. Повинна існувати також мережа спеціальних бюро з розслідування випадків порушення прав людини, в тому числі й прав жінок.

Актуальна проблема – розробка та використання вже існуючих спеціальних методик виявлення і правильного документування випадків дискримінації за ознакою статі для притягнення винних до відповідальності. Необхідно залучати до цієї діяльності членів правозахисних і жіночих організацій, які вже мають досвід такої роботи.

Належить зробити все можливе для підтримки державними установами проектів і програм, розроблених жіночими неурядовими організаціями (далі – ЖНУО), спрямованих на реалізацію соціальної політики. Бажано запровадити систему державних грантів для ЖНУО (з метою проведення гендерних досліджень, створення альтернативних або додаткових програм і проектів перекваліфікації, соціального захисту, соціально-психологічної адаптації, розвитку малого бізнесу, створення ефективного механізму контролю, моніторингу існуючих економічних стратегій, систем кредитування, зайнятості, соціальної політики держави).

Об'єктивні реалії суспільного життя висувають на перше місце саме соціально-економічну ознаку становища жінки в суспільстві, яке, головним чином, зумовлює зміст і характер її політико-правового статусу. Факторами, що визначають соціально-економічне становище жінки в суспільстві, є:

- ³⁵₁₇ стан соціально-економічного розвитку держави і суспільства;
- ³⁵₁₇ стан навколишнього середовища;
- ³⁵₁₇ рівень розвитку медичної, соціально-побутової, культурно-освітньої інфраструктур країни;
- ³⁵₁₇ характер суспільної етики і моралі.

Соціально-економічне та морально-психологічне становище жінки в Україні вкрай незадовільне, що зумовлюється кризовими явищами в економіці, катастрофічним станом природного середовища, низьким рівнем медичної та соціально-побутової інфраструктури країни.

Економічне реформування висуває на перше місце питання соціальної стабільності країни, сім'ї та кожного громадянина зокрема. Останнім часом напруга в соціальній сфері не знижується, а за окремими напрямками навіть посилюється. Однак ці процеси пов'язані не тільки з курсом ринкових перетворень, а й з наслідками малопродуманих соціальних рішень, браком ефективних механізмів реалізації програмових заходів уряду.

На нинішньому етапі розвитку нашого суспільства характерною особливістю стала політизація жіночої свідомості. Участь жінок у політичному житті суспільства виявляється в особливостях їхньої

електоральної поведінки, представництва у різних політичних партіях і фракціях Верховної Ради України. Зросла громадська активність жінок, про що свідчить збільшення чисельності жіночих громадських організацій. Проте, незважаючи на це, представництво жінок в органах влади дуже низьке. Парадокс: у процесі демократизації суспільства відбулося ще більше відсторонення жінок від реальної участі в управлінні.

Державна політика, яка б на ділі враховувала інтереси жіноцтва, можлива тільки за умови, коли самі жінки братимуть участь у творенні такої політики. А для цього треба забезпечувати умови для реальної і рівноправної участі жінок у громадсько-політичній діяльності, сприяти розвитку нового політичного і економічного мислення та усвідомлення жінками свого високого призначення в моральному оздоровленні суспільства і відродженні національних традицій і звичаїв.

Не новина, що в наш час відбуваються суттєві зміни духовно-моральної орієнтації жінки-українки. Її усвідомлення свого місця в сучасному суспільстві, прагнення на рівних з чоловіками правах стати до керма влади у своїй молодій державі, брати участь у політичному житті – явище не випадкове. Воно диктується вимогами епохи.

Те, що жінка стає активнішою, немає сумніву. Про це красномовно свідчить хоча б те, що сьогодні в Україні діє більше 30 всеукраїнських жіночих організацій, 5 жіночих партій. В областях та районах створено більше тисячі жіночих об'єднань. Однак, треба визнати, що українській жінці ще не вистачає політичної освіченості і загартованості.

Ще однією важливою особливістю, яка визначає участь жінки у політичному процесі, є соціально-психологічна готовність суспільства поставити жінку-політика на один рівень з чоловіком. Якщо розглядати мораль як оцінку справедливого і несправедливого, то в чому має полягати ця справедливість: у рівності жінки і чоловіка чи у їх рівноправності? Я схильна вважати, що якийсь час у нас велася робота для забезпечення саме рівності жінки й чоловіка. Але ж як це образливо для жінок – бути рівними з чоловіками, і як нерозумно з боку чоловіків очікувати такої рівності! Соціальна та біологічна природа жінки інакша, ніж чоловіча, і якщо говорити про участь жінок і чоловіків у політиці, то тут має бути все-таки не рівність, а рівноправність.

Насамкінець – висновки:

³⁵₁₇ на державному рівні питання участі жінок у політиці (весь спектр) не вирішене;

³⁵₁₇ участь жінок у політиці – це справа самих жінок, і вирішувати цю проблему слід шляхом активізації роботи в партіях. Можливо, шляхом лобювання через громадські організації та чоловіків-політиків прийняття парламентом відповідних законів.

**Статус жінки в суспільстві
як дзеркало його цивілізованості**

Тетяна Крешна

Відповідно до Статті 24 Конституції України, на законодавчому рівні закріплюється рівноправність жінок і чоловіків в усіх головних сферах життєдіяльності. Але виникає необхідність переглянути законодавство щодо захисту інтересів жінок, оскільки нині воно не завжди відповідає новітній ситуації в суспільстві.

Сьогодні, на мою думку, абсолютна більшість прогресивних намірів гілок влади, різних політичних сил знаходять своє втілення в чинному законодавстві. Але в суспільстві продовжує існувати дещо спрощене бачення державної політики, ігноруються гендерні принципи в процесі її формування і здійснення, особливо на регіональному та муніципальному рівнях.

Становлення нової, демократичної моделі суспільного життя супроводжується зміною моральних, політичних, економічних настанов, процесом творення та реформування соціально-статевих відносин на нових, гендерних принципах, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок.

Література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.
2. Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні // Відом. Верховної Ради України. – 1993. – №16. – С. 166.
3. Закон України про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні / Закони України. – Т. 5. – С. 38 – 46.
4. Про додаткові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики: Указ Президента України // Уряд. кур'єр. – 1996. – 12 груд.
5. Про затвердження національного плану дій на 1997 – 2000 роки щодо поліпшення становища жінок і підвищення їх ролі в суспільстві: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 верес. 1997. – № 993.
6. **Кучма Л. Д.** Націю звеличують великі цілі і діла. – К., 2000.
7. **Скуратівський В. А., Палій О. М., Лібанова Е. М.** Соціальна політика. – К.: Вид-во УАДУ. – 1997. – 360 с.
8. Про становище молоді в Україні (за підсумками 1998 року): Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України. – К.: ТМ Прінтікс Прес. 1999. – 154 с.
9. Жінка на порозі століття: становище, проблеми, шляхи соціального розвитку: Зб. матеріалів Всеукраїнського конгресу жінок. – К., 1998.
10. Соціальна робота з дітьми та молоддю: проблеми, пошуки, перспективи / За заг. ред. І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. – К.: УДЦ ССМ, 2000. – Вип. 1. – 276 с.